

ERFGOED IN HET HART

Ambities voor cultureel erfgoed
in natuur en landschap

2017

Natuurmonumenten

Colofon

Vastgesteld in verenigingsraad Natuurmonumenten 13 mei 2017

Natuurmonumenten

Noordereinde 60

1243 JJ 's-Graveland

Postbus 9955

1243 ZS 's-Graveland

www.natuurmonumenten.nl

T (035) 655 99 11

Samenstelling

Projectgroep Erfgoed in het hart / contactpersonen Annegien Canoy (Marketing en Communicatie), Sandra van Lochem (Natuur en Landschap/Vastgoed), Michiel Purmer (Natuur en Landschap)

Beeld

Natuurmonumenten: P20 J. van Beek, P6 G. Besselink, P12 S. Buijsman, P19 L. Delderfield, P13 R. Doolaard, P2 P. van Gaalen, P8 J. Holtdijk, P4/5 R. Koster, P15/18 A. de la Lande Cremer, P7 S. van Lochem, P3/17 M. van Lokven, P14 M. Purmer, P1 F. Siemensma, P10/11 M. Stevens, P9 J. Wassens.
Nationaal Muziekinstrumenten Fonds: P16 M. Borggreve

Vormgeving

SjansenDesign

Een land vol verhalen

We leven in een prachtig land met unieke en veelzijdige landschappen, rijk aan natuur en cultureel erfgoed. Samen vertellen ze het verhaal van Nederland door de eeuwen heen. Het is dit collectief erfgoed, dat tot de verbeelding spreekt, verwondert en inspireert. Als grootste particuliere beschermer van natuur en cultureel erfgoed in Nederland wil Natuurmonumenten inspireren en uitdagen om gezamenlijk op duurzame wijze verantwoordelijkheid te nemen voor de erfgoedschatten die ons land rijk is. Voor nu en later. Zelf en met anderen. Wij blijven er onvermoeibaar aan werken. Onze passie voor het bewaren, beleven en benutten van erfgoed in de natuur dragen we actief uit en we roepen anderen op actief en creatief met ons mee te denken en mee te werken.

Samen denken, samen doen

Deze visie is tot stand gekomen dankzij gesprekken met collega's, vrijwilligers, vertegenwoordigers uit onze verenigingsraad en veel culturele en maatschappelijke collega-organisaties in het land. Het is geen statisch document, maar een nadrukkelijke uitnodiging aan iedereen in Nederland om met ons mee te doen.

OPEN

EN THEE

KOFFIE

1 Al 110 jaar cultureel erfgoed bij Natuurmonumenten

Beschermen van natuur en landschap en daarmee samenhangend cultureel erfgoed in Nederland is al sinds haar oprichting de kerntaak van Natuurmonumenten. Onze oprichters werden door passie gedreven vanuit het besef dat de schoonheid van onze natuur- en cultuurhistorie beschermd en behouden moest worden, in een wereld waar deze waarde steeds meer onder druk kwam te staan. In het spoor van Thijsse en Van Tienhoven beschermen en beheren we ruim 110 jaar later meer dan 100.000 hectare natuur- en cultuurhistorie. In onze landschappen zie je sporen die door eerdere generaties zijn nagelaten. Of ze nu gebouwd of ongebouwd zijn, eeuwenoud of vrij recent - sporen uit het verleden spreken tot de verbeelding van jong en oud, ze bieden ons rust en troost, helpen ons te aarden en geven houvast.

Net als natuur verrijkt cultureel erfgoed ons leven. Dat maakt ons erfgoed van grote maatschappelijke en persoonlijke waarde. Daar moeten we zuinig op zijn en goed voor zorgen. We zetten ons in om onze schatten van cultureel erfgoed met onze leden en bezoekers te delen. Zo kunnen zo veel mogelijk mensen zich verwonderen en laten inspireren door wat het verleden te bieden heeft.

In een land als Nederland, waar bijna elke vierkante meter door de mens is vormgegeven, zijn natuurwaarden en cultuurhistorie vaak onlosmakelijk met elkaar verbonden. Deze samenhang beschermen en behouden is al sinds de ontstaansgeschiedenis van Natuurmonumenten

een belangrijke ambitie die helder is beschreven in onze statuten. Natuurbeheer en erfgoedbeheer gaan hand in hand en versterken elkaar. Veel natuurwaarden zijn verweven met oude, typisch Nederlandse cultuurlandschappen. Door die unieke samenhang in het Nederlandse landschap behoort cultureel erfgoed net als natuur tot de kerntaken van de vereniging. Het beheren van complete ensembles en landschappen is de kracht van Natuurmonumenten als erfgoedorganisatie.

Uit onze statuten

“Natuurmonumenten heeft als doel het behoud en beheer van terreinen met natuurwetenschappelijke en landschappelijke waarden en de zich daarop bevindende monumenten van geschiedenis en kunst. Dit voor het welzijn van de natuur en de mens. Ook het bevorderen van het besef dat de mens hiervoor verantwoordelijkheid draagt is een onderdeel van onze maatschappelijke taak.”

Cultureel erfgoed omvat alles wat door menselijke activiteiten in onze gebieden is ontstaan en wat we willen bewaren en doorgeven aan volgende generaties:

Archeologie

Resten en sporen van bewoning uit het verleden in de bodem, zoals grafheuvels en prehistorische bewoningsplaatsen.

Gebouwen en bouwwerken met interieur

Van kasteel tot boerderij, van fort tot grenspaal en van sluis tot industrieel bouwwerk. Vaak met authentieke binnenkant en soms zelfs met historische meubels.

Historische cultuurlandschappen

De karakteristieke verscheidenheid aan cultuurlandschappen en landschapselementen, waar Nederland zo rijk aan is. Het gaat dan om verkavelingspatronen en groene cultuurhistorie zoals parkaanleg of houtwallen, singels en boomgaarden.

Levend en immaterieel erfgoed

Historische planten en veerassen, zoals stinzenplanten en Lakenvelder koeien, maar ook historische gebruiksvormen als hakhout en eendenkooien. En streekgebonden tradities die met gebieden samenhangen, zoals oogstfeesten of processies.

2 Wat hebben we bereikt?

Beheer van het aan ons toevertrouwde culturele erfgoed is een vanzelfsprekende taak van Natuurmonumenten. De laatste decennia hebben we hard gewerkt aan:

- Herstel van een breed scala aan groen en landschappelijk erfgoed (bijvoorbeeld historisch landschap Eerder Achterbroek, eendenkooi Schiermonnikoog, De Schans Texel, moestuin De Velhorst).
- Wegwerken van achterstallig onderhoud aan landschapselementen (bijvoorbeeld Hackfort, Zuid-Limburg).
- Herstel en renovatie van buitenplaatsen en parken (bijvoorbeeld 's-Gravelandse Buitenplaatsen, De Slotplaats, Beeckestijn).
- Onderhoud en restauratie van historische gebouwen (bijvoorbeeld fort bij Spijkerboor, landhuis Oud Groevenbeek, watermolen Hackfort).
- Verdere systematische uitbouw van de aanpak van ons gebouwenbeheer.
- Herbestemming van bijzondere gebouwcomplexen (bijvoorbeeld fort Kijkuit, Atelier Oude Buisse Heide, hooisluur Middelkamp). Voor de duurzame restauratie en herbestemming van fort Kijkuit ontvingen we in 2016 de Europa Nostra Award, toegekend voor succesvol hergebruik van Europa's militaire erfgoed.
- Natuurontwikkeling met respect voor en geïnspireerd op de cultuurhistorische waarden in het landschap (bijvoorbeeld Tiengemeten, Ravenswoud).

- Inventarisatie van cultuurhistorische sporen in onze natuurgebieden.
- Verdere integratie van erfgoed in onze procedures en werkwijzen (bijvoorbeeld natuurvisies, kwaliteitstoetsen, CMSi).
- Kennisuitwisseling en scholing erfgoedbeheer in natuur en landschap voor medewerkers (bijvoorbeeld themadagen archeologie, lanen, herbestemming gebouwen).
- Bij het maken en uitvoeren van plannen samen optrekken met andere natuur- en erfgoedorganisaties, belangengroepen en vrijwilligers.
- Beleefbaar en toegankelijk maken van erfgoed, zowel van gebouwen als van landschappelijke sporen (bijvoorbeeld Staringkoepel, Plompe Toren, boshistorieroute Bergherbos, Kalix Berna Oosterheide, loopgraaf Bergherbos, Romeinse villa Sint Jansberg).
- Het verder uitbouwen van communicatie over ons erfgoed (Cultuurmonumenten) naar onze bezoekers. Onder andere in onze bebording en huisstijl, website, (wandel)routes en het magazine Puur Natuur. Maar ook door het boek Verborgen Schatten.
- Samenwerken met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (waarmee sinds 2004 een convenant is afgesloten) om zo meer bij te kunnen dragen aan het duurzaam veiligstellen, verantwoord ontwikkelen en beleefbaar maken van de cultuurhistorische waarden in de gebieden van Natuurmonumenten.

Desondanks is Natuurmonumenten in de samenleving nog te weinig bekend als erfgoedbeheerder. Terwijl toch aan Natuurmonumenten door de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap in 2014 de status van Professionele Organisatie voor Monumentenbehoud (POM) is toegekend.

3. Ambitie voor de komende jaren

Vanzelfsprekend blijven we goed zorgen voor het ons toevertrouwde erfgoed. Die koers zetten we door. Maar we leggen voor de komende tijd wel nieuwe accenten. Natuurmonumenten beweegt zich midden in de samenleving. Daar is een toenemende interesse in de eigen geschiedenis. Natuur en cultureel erfgoed zijn immers verankerd in de omgeving waar mensen wonen, werken en recreëren. We brengen onze gebieden tot leven voor mensen van dichtbij en veraf zodat iedereen zich ermee verbonden kan voelen. Immers, als je je ergens mee verbonden voelt, wil je het koesteren en ga je ervan houden. Dat geeft extra motivatie aan behoud en beheer.

Natuurmonumenten ziet het groeiende historisch besef in onze samenleving als een kans om gezamenlijk verantwoordelijkheid op te pakken. Onze passie, kennis en ervaring delen met alle cultuurliefhebbers in en rond onze gebieden, om samen van dit moois te genieten en het voor later te bewaren; dat is de ambitie waarvoor we staan.

Samen met andere verenigingen, organisaties, onderwijsinstellingen, burens, bedrijven klein en groot een krachtige beweging zijn voor al het prachtige cultureel erfgoed dat veelal binnen zijn oorspronkelijke omgeving te ontdekken is, daarvoor maken we ons de komende jaren sterk. Onder het motto: dit doen wij, doe mee!

De komende jaren gaan we de volgende accenten leggen:

- Onvermoeibaar blijven we werken aan het goed en efficiënt beheren van ons culturele erfgoed. Ook jong cultureel erfgoed, zoals de sporen van 20e-eeuws militair en industrieel erfgoed hebben daarbij onze aandacht.
- Onze passie voor ons culturele erfgoed in de natuur willen we actiever uitdragen. Onze maatschappelijke taak als erfgoedorganisatie en onze inspanningen voor het bewaren en beleven van erfgoed(ensembles) halen we uit de schaduw en brengen we meer voor het voetlicht. We gaan ons sterker vanuit onze integrale verantwoordelijkheid als natuur- én erfgoedorganisatie profileren. We streven ernaar dat Natuurmonumenten net zo bekend wordt als erfgoedorganisatie als ze als natuurorganisatie al is.
- We willen het draagvlak voor bewaren en beheren van erfgoed versterken door onze leden, bezoekers en omwonenden meer te betrekken en samen met hen denken en werken aan erfgoedvragen en -projecten.
- We willen anderen inspireren en uitdagen actief en creatief met ons mee te denken en mee te werken met beheren, beleven en benutten van cultureel erfgoed.
- We gaan onze huidige communicatiemiddelen beter benutten om onze inspanningen voor behoud en beleving van erfgoed meer bekend te maken.
- We zoeken nieuwe manieren (ook via multimedia) om de historische verhalen van gebieden en gebouwen tot leven te brengen.
- We verruimen de mogelijkheden om verborgen en besloten erfgoed (zowel groen erfgoed als gebouwen) te beleven en toegankelijker te maken.
- We ontwikkelen een breder scala van activiteiten om erfgoed te beleven en te bekostigen.
- We zoeken naar passende en duurzame nieuwe functies en creatieve ontwikkelmogelijkheden (herbestemmingen) van gebouwen die bijdragen aan het bewaren, beleven en bekostigen van ons cultureel erfgoed.

- Onze identiteit en zichtbaarheid als erfgoedbeheerder gaan we vergroten met behulp van onze 'Erfgoediconen van Natuurmonumenten'. Deze erfgoediconen zijn onze best bewaarde erfgoedschatten waar onze inspanningen voor cultureel erfgoed de komende jaren actief uitgedragen worden.
- Onze inzet voor landschappelijke kwaliteit buiten onze eigen natuurgebieden (inclusief erfgoedwaarden) zetten we voort.
- Integraal omgaan met en afwegen van erfgoed in de natuur sluiten we binnen de werkorganisatie nog meer in ons hart.

“Natuurmonumenten beheert een monumentale en veelzijdige collectie erfgoediconen, van groots en meeslepend naar klein en fijn”

4. Kern van de visie: bewaren, beleven en bekostigen via verhalen

Nieuw in deze visie is dat we in samenhang handen en voeten gaan geven aan drie kernbegrippen: bewaren, beleven en bekostigen van cultureel erfgoed. Met als verbinding de verhalen over erfgoed die zorgen voor betekenis en waardering. In samenhang bewaren, beleven en bekostigen gaat over keuzes maken en over het zoeken naar een passende balans die hoort bij het gebied, de omgeving en de mensen die er leven. Deze sterk geïntegreerde aanpak is de rode draad voor de komende jaren. Zo willen we ons erfgoed in de natuur doorgeven aan volgende generaties, zoals we dat al meer dan honderd jaar doen. Een toekomstvisie die past bij deze tijd en geworteld is in traditie.

Bewaren

Een goed beheerder zijn van cultureel erfgoed, dat is waar Natuurmonumenten voor staat. Wij zorgen goed voor ons cultureel erfgoed, net zoals we dat voor onze natuur doen. Voor de huidige en voor toekomstige generaties. Dat vatten we hier kort samen onder het kopje 'bewaren', maar het betekent ook waar mogelijk en nodig ontwikkelen van het cultureel erfgoed.

Beleven

Ons erfgoed herbergt een schat aan verhalen die mensen in het hart raken. Het genieten in onze gebieden kent vele vormen en wensen. Aansluiting bij deze persoonlijke motieven is een voorwaarde voor het verbinden van mensen aan ons cultureel erfgoed en aan Natuurmonumenten. Beleving van ons cultureel erfgoed komt de komende jaren centraal te staan.

Bekostigen

Om bewaren en beleven te kunnen bekostigen zijn naast traditionele ook innovatieve geldbronnen nodig. Exploitatie van ons erfgoed, waar dat kan, is daar een vorm van. Maar altijd met respect voor het erfgoed.

Betekenis

Verhalen verbinden en geven betekenis. Verhalen slaan een brug tussen verleden, heden en onze toekomst. Tussen mensen, hun omgeving en hun belangstelling. Met verhalen geven we betekenis aan ons cultureel erfgoed. Betekenis gaat over waarde en waardering: hét motief om ons erfgoed te bewaren en door te geven. Bewaren door betekenis is dan ook ons motto. Met het vertellen van bevolgen en persoonlijke verhalen inspireren en activeren we nieuwe en bestaande doelgroepen in de samenleving, in welke vorm dan ook.

“Erfgoed beschermen met
en voor de samenleving”

5. Bewaren: de kracht van het erfgoedbeheer van Natuurmonumenten

Samenhang van natuur en erfgoed

Samenhang is wat natuur en cultureel erfgoed in onze gebieden verbindt. Het integraal beheren van deze waarden is de rode draad in ons erfgoedbeheer. We versterken de samenhang tussen gebouwen, groen erfgoed, natuur en landschap. We behouden wat goed is, we herstellen wat nodig is, en zoeken naar nieuwe mogelijkheden om erfgoed te beleven en te gebruiken.

Goed erfgoedbeheerder

Ons cultureel erfgoed beheren we professioneel. Niet voor niets heeft Natuurmonumenten een POM-status (Professionele Organisatie voor Monumentenbehoud). Integraal omgaan met en afwegen van erfgoed in de natuur sluiten we binnen de werkorganisatie nog meer in ons hart. We beheren vanuit een gedegen kennis van de historie van onze landschappen en het erfgoed daarin. In ons beheer zoeken we naar oplossingen waar de natuur én het cultureel erfgoed beter van worden. Ons uitgangspunt is het bewaren van de cultuurhistorische waarden in onze gebieden. Bij planvorming en ontwerp, bijvoorbeeld in het kader van natuurontwikkeling, streven we naar inpassing van het aanwezige cultureel erfgoed. Waar dat nodig is maken we een zorgvuldige afweging en keuzes tussen belangen van cultureel erfgoed en natuur. Daarbij staan ook criteria als onvervangbaarheid van cultureel erfgoed en compensatiemogelijkheden op onze checklist. Keuzes maken is altijd maatwerk.

Bewaren door ontwikkelen

Naast aandacht voor behoud van erfgoed ('bewaren door bescherming') schuwen we ook een vernieuwende en ontwikkelingsgerichte aanpak ('behouden door ontwikkeling') niet: erfgoed kan op meer manieren bewaard worden dan alleen door conservering. Bovendien kan ontwikkeling van ons culturele erfgoed een bijdrage leveren aan het behoud op lange termijn. Met een op het erfgoed afgestemde exploitatie van historische gebouwen en hun omgeving vergroten we het draagvlak en de betrokkenheid voor behoud.

De kracht van het erfgoedbeheer van Natuurmonumenten is het beheer van ensembles. Onze aandacht reikt verder dan de losse objecten alleen. Door het integraal beheren van een brede variatie van cultureel erfgoed in samenhang met de natuur en het landschap eromheen werken we sterk aan de identiteit en kwaliteit van ons Nederlandse landschap.

6. Beleven en verbinden: van onbewuste bezoeker naar bewuste achterban

Profileren met erfgoed

In een steeds sneller veranderende wereld groeit de behoefte aan contact met onze eigen natuur en afkomst. We zien ook een toenemende belangstelling voor historie in en buiten onze gebieden. Met nadrukkelijker op erfgoed gerichte marketing en communicatie willen we mensen bereiken. Onze passie voor het bewaren en beleven van erfgoed in de natuur willen we actiever uitdragen. We gaan ons sterker vanuit onze integrale verantwoordelijkheid als natuur- én erfgoedorganisatie profileren. Daarbij is ons doel een krachtige beweging te zijn van mensen die met passie, kennis en vaardigheden cultureel erfgoed omarmen en bewaren voor de toekomst.

Verbinden met erfgoed

Als beheerder van meer dan 100.000 ha natuur, verdeeld over ruim 360 gebieden met daarop 1500 historische gebouwen, 400 archeologische plekken, 60 buitenplaatsen, 25 eendenkooien en 530 kilometer landschapselementen als houtwallen, dijken en knotbomen zoeken we naar (nieuwe) verbindingen met natuur- en cultuurhistorieliefhebbers in Nederland. We willen het draagvlak voor bewaren en beheren van erfgoed versterken door onze leden, bezoekers en omwonenden actiever te betrekken bij erfgoedvragen en -projecten. We willen anderen - particulieren, organisaties en overheden - inspireren en uitdagen actief en creatief met ons mee te denken en mee te werken.

A photograph of a violin standing upright in a greenhouse. The violin is positioned in the foreground, leaning against a white metal support post. The greenhouse has a high, arched glass roof and white metal frame. The floor is dirt with rows of small green plants. The lighting is bright, creating shadows on the ground.

Zo maken we van erfgoedbeheer een gezamenlijke verantwoordelijkheid. Er bestaan talloze manieren waarop en redenen waarom mensen van erfgoed kunnen houden, genieten en ervoor zorgen. De een zet zich graag in voor het behoud door als vrijwilliger in de moestuin te werken, de ander doneert een bijdrage en laat zich onderdompelen in een muziek-event op een kasteel. We willen meer mogelijkheden creëren voor 'erfgoedvrijwilligers' om actief bij te dragen aan bewaren en beleven. In aansluiting op ons succesvolle initiatief OERRR willen we nadrukkelijk ook jongeren in staat stellen een 'historische sensatie' te beleven want daarmee kweken we de erfgoedbeschermers voor de toekomst.

Erfgoediconen van Natuurmonumenten

Onze identiteit en zichtbaarheid als erfgoedbeheerder gaan we vergroten met behulp van onze 'Erfgoediconen van Natuurmonumenten'. Deze erfgoediconen zijn onze best bewaarde 'verborgen' schatten (groot en klein) van gebouwd en groen erfgoed, die onze erfgoedidentiteit versterken en waarmee wij ons kunnen onderscheiden en zichtbaar maken. Het zijn deze plekken waar we onze erfgoedvisie de komende jaren actief uitdragen en waar historische verhalen beleefd worden. Hier kan men de compleetheit van onze ensembles ervaren en de onlosmakelijke verbondenheid met de natuur eromheen.

Verhalen beleven

We zoeken nieuwe manieren om de historische verhalen van gebieden en gebouwen tot leven te brengen. Zo krijgt het erfgoed betekenis en waardering in de harten van mensen. Levend maken, delen en vertellen kan op vele manieren. We zoeken aansluiting op de verschillende motieven van mensen en kijken naar passende belevingsmogelijkheden, van erfgoedtrail tot muzikaal evenement.

We verruimen de mogelijkheden om verborgen en besloten erfgoed (zowel groen erfgoed als gebouwen) te beleven en toegankelijker te maken, fysiek of via multimedia. Het is voor veel mensen een bijzondere ervaring als ze een blik mogen werpen achter deuren van onze monumentale gebouwen.

Opkomen voor cultureel erfgoed

Door ons cultureel erfgoed aansprekend en regelmatig in de kijker te zetten, nemen we als Natuurmonumenten overtuigend en zichtbaar positie in. Waar we kansen zien in het lobbytraject ten dienste van onze doelen schuwen we een actieve inzet niet. We voelen ons ook verbonden met cultureel erfgoed buiten onze gebieden en ondersteunen waar mogelijk bij kansrijke particuliere, overheids- en bedrijfsinitiatieven. Met relaties uit het bedrijfsleven en weldoeners van formaat gaan we graag in gesprek om te kijken hoe we elkaars doelen kunnen versterken.

Bewust beleven

De belangrijkste uitdaging bij al onze inspanningen is dat we onze vertrouwde maar ook nieuwe achterban bewust maken van de waarde van ons historische erfgoed. Op zo'n manier dat we samen meer inzet, ondersteuning en geld genereren om te kunnen blijven genieten van ons cultureel erfgoed in de toekomst.

Door in samenwerking met anderen en de vele netwerken die ons land rijk is persoonlijke passies van mensen te verbinden aan het bewaren, beleefbaar en betaalbaar houden van ons erfgoed, wordt onze beweging voor het cultureel erfgoed steeds krachtiger.

“Natuurmonumenten
brengt een schat
aan erfgoedverhalen
tot leven”

7. Bekostigen: verantwoord ondernemen met cultureel erfgoed

Benutten en exploiteren van erfgoed

Om het bewaren en beleven van ons erfgoed te kunnen bekostigen zoeken we naar innovatieve en traditionele geldbronnen. Functioneel en financieel duurzaam beheer maakt ons culturele erfgoed minder kwetsbaar voor toekomstige veranderingen in beleid, subsidies en economie. Waar mogelijk kan ondernemen met en exploitatie van cultureel erfgoed bijdragen aan het bewaren, beleven en bekostigen ervan. Maar altijd met respect voor het erfgoed. We zoeken naar passende en duurzame functies en creatieve ontwikkelmogelijkheden (herbestemmingen) van gebouw(complexen) gebouwen en ensembles. Het benutten van historische gebouwen vergroot de zichtbaarheid van deze gebouwen en de mogelijkheden om ze te kunnen beleven. Hierdoor kunnen we de betrokkenheid van de omgeving vergroten en maatschappelijk draagvlak voor behoud versterken.

Samen ondernemen

Of het nu gaat om pachtboerderijen en beheer van het historische landschap, vakantiewoningen in een kasteel, een horecagelegenheid in een koetshuis, een zorgfunctie in een boerderij, vergaderen in een hooischuur of groente kweken in een kasteelmoestuin; bij al deze functies gaat het om samenwerking van Natuurmonumenten met de omgeving, ondernemers, bewoners, maatschappelijke organisaties en boeren. Dit vraagt van ons een heldere visie, zelfbewustzijn en de motivatie om succesvolle samenwerkingen op te zetten en te onderhouden.

Succesvol exploiteren van erfgoed betekent voor Natuurmonumenten een goede balans vinden tussen bewaren, benutten, kunnen beleven en kunnen bekostigen. Op zo'n manier dat het erfgoed gerespecteerd en versterkt wordt, zodat het er duurzaam beter van wordt.

Natuurmonumenten is dé beweging van mensen met hart voor de natuur. We willen onze fascinatie voor de natuur delen met mensen, van jong tot oud. We activeren hen om de natuur te beleven en ervan te genieten. Natuurmonumenten beschermt natuurgebieden, waardevolle landschappen en cultureel erfgoed. Overal in Nederland. Voor iedereen. Die natuur stellen we voor altijd veilig door gebieden aan te kopen, te beheren en toegankelijk te maken. Dat doen we met steun van vele Nederlanders. Omdat we houden van natuur.

Doe ook mee, want natuur laat je leven.

Natuurmonumenten

GOED DOEL